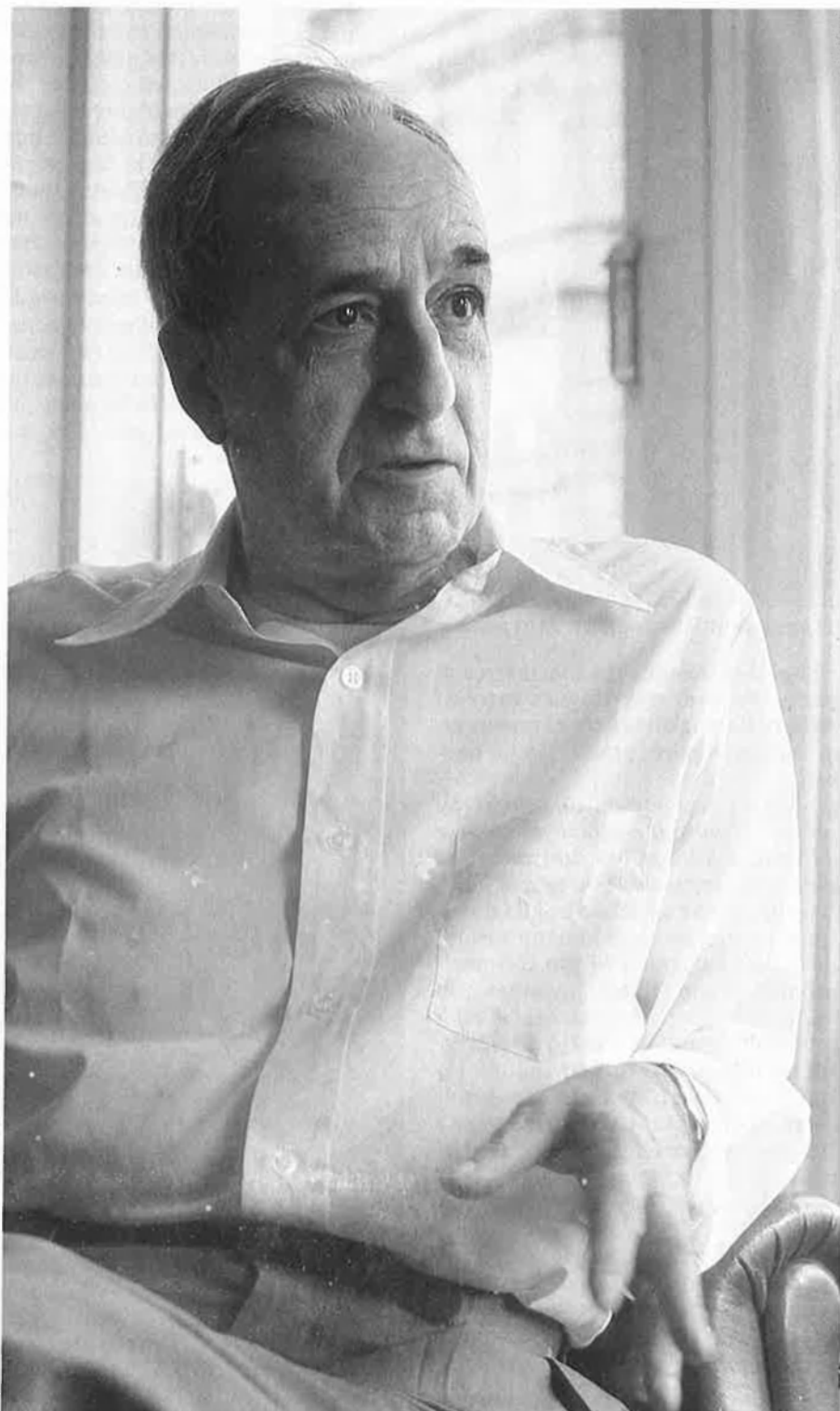

Una amistat al descobert

«A mig mot i, de vegades, a quart de mig» transcorre l'epistolari que Joan Oliver i Josep Ferrater Mora van creuar-se entre 1948 i 1984. L'amistat, però, va més enllà del joc de cartes que ara acaba de publicar-se i de les dates que l'emmarquen: 48-84, un cap-i-cua purament casual.

SALVADOR RODES

«Arriba una certa edat en què un ja no té ganes d'escriure cartes».

Pep Solervicens

Més de cent cartes escrites, en paraules de Josep Ferrater Mora, «a mig mot i, de vegades, a quart de mig», expliquen el món en què viuen i els projectes que tenen entre mans Joan Oliver i Josep Ferrater. Els dos intel·lectuals van viure situacions diverses i no sempre veien el món de la mateixa manera, però la ironia, més corrosiva en Oliver i més distesa en Ferrater, els unia.

Josep Ferrater Mora, filòsof i novel·lista fincat eternament als Estats Units, ha fet una escapada a Barcelona, i aquesta és la que fa cinc en el que va d'any, per presentar aquest *Joc de cartes 1948-1984* que acaba de publicar Ed. 62. L'amistat entre ells va sorgir, segons Ferrater, «perquè sí» i uns quants anys abans que comencés el joc de cartes Ferrater-Oliver, Oliver-Ferrater:

—Vaig conèixer l'Oliver a Santiago de Xile a començaments dels anys 40. Ell estava exiliat allà i jo vaig anar a fer unes conferències a la Universitat de Santiago de Xile, però és natural que estant a la mateixa ciutat no ens creuéssim cartes. L'any 47, vaig anar als Estats Units i l'Oliver es va quedar a Xile, però al cap d'uns mesos ja va tornar a Barcelona. La nostra correspondència s'inicia precisament quan ell ja era a Barcelona, i s'acaba l'any 84, tot i que l'Oliver va viure més temps, però aleshores jo venia sovint a Barcelona. No hi havia cap raó per seguir-nos escrivint cartes. A més, arriba una certa edat en què un ja no té ganes d'escriure cartes, i si veu la persona de tant en tant, això ja és més que suficient.

—¿Què els unia, una afinitat intel·lectual?

—No, no, era una cosa purament amistosa. Les cartes s'escriuen per comunicar-se cada un les coses que li passaven o que li interessaven, sense cap intenció que les cartes fossin publicades, cosa que de vegades passa en certes cartes, que es nota que els seus autors es creuen importants i

preveuen que els les publicaran. Recordo, en el cas invers, que en un dels volums de les cartes de Lenin, de l'any 17 o 18, n'hi ha una adreçada a la seva mare que deia «si us plau envia'm un parell de mitjons». En aquest cas, l'interès és mínim, en el nostre cas hi ha més interès perquè les cartes són comentaris de l'època i de les coses en què treballem.

—*¿Fins on creu que arriba el concepte obra d'autor? Aquesta correspondència formarà part de l'obra de J. Ferrater i J. Oliver?*

—Això és una convenció, una elecció. Si es vol considerar la correspondència com a part de l'obra, aleshores les meves cartes formarien part de la meua obra i les seves de la seva. Naturalment es correcte publicar-les conjuntament perquè la correspondència no s'entendria altrament.

—*Ara, amb la publicació, serà una amistat al descobert.*

—Sí, però no hi ha res que s'amagui al lector. Antoni Turull em va preguntar si tenia alguna cosa a suprimir de les meves cartes i li vaig dir que no. Si un ha dit alguna cosa s'hi ha de mantenir i, per tant, les cartes s'han de publicar íntegres, és el més decorós. Si un s'ha equivocat, que hi posi una nota disculpant-se. Si s'hagués de suprimir alguna cosa seria el que no té cap tipus d'interès, l'«envia'm un parell de mitjons». Aquestes cartes les hem publicades tal com les vam escriure, sense canvis.

—*Hi ha poca tradició de llibres epistolaris en català.*

—I d'aquí l'interès del llibre, penso. Contribueix a un tipus d'escrit, no sé ben bé si gènere, molt poc freqüent aquí. A França, en canvi, tothom publica les seves cartes. A Anglaterra i als Estats Units és més excepcional que es publiquen, si no és que el seu autor és un clàssic, ja mort, i aleshores es publiquen per motius més històrics que literaris, pensi en T.S. Eliot. A Catalunya i a Espanya sembla que no hi ha tradició, jo em pensava que ni d'epistolaris ni de memòries, però es veu que les memòries ja es comencen a publicar aquí. *¿És cert?*

—*Sí, i a més sembla que tenen públic assegurat.*

—Ah, ¡tenen públic! *¿I per què això? ¿La gent té gaire interès personal?*

—*A veure què diu d'ell i què diu dels altres.*

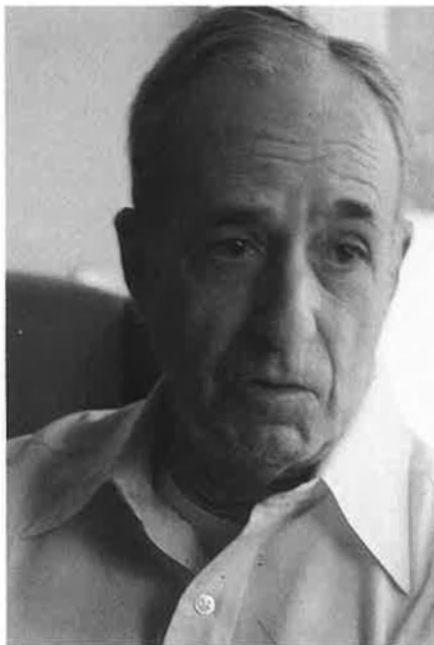
—M'ho imagino, deu ser saber què diuen dels altres el que els interessa.

—*¿En pensa escriure vostè, de memòries?*

—No, no crec que tingui interès per a ningú el que digui de mi mateix. Quan les memòries realment reconstrueixen l'època, el món en què la persona ha viscut, sí que poden tenir interès, ara dir que vaig veure el Borges, això no interessa ningú.

—*De l'exili, ¿no en té coses a dir?*

—No. *¿Què més puc dir que no*

SALVADOR RODES

«El passat no m'interessa gaire. Ja ha passat».

s'hagi dit? Només tindria interès si parlés de gent que tingués interès. Ara, hi ha una altra raó, el passat no m'interessa gaire, ¿sap?, ¡ja ha passat!

—*Tot i així parlem una mica del passat. L'amistat amb Oliver sorgeix a l'exili, a Xile. ¿Com funcionava la vida intel·lectual catalana a Xile?*

—Bé, però migradament. És un altre país, que no és de llengua catalana, i les coses que s'hi fan són testimonials. Joan Oliver, justament, hi va fer coses ben interessants. A ell li interessava molt la qüestió d'impressió de llibres i va fundar una editorial que es deia El pi de les tres branques amb Guansé, Jordana i Benguerel. Però són coses que després ningú no sap.

—*¿Era dur viure en un país estrany?*

—Això depèn molt de les persones, de cada persona. És una qüestió de temperament.

—*¿Vostè i Joan Oliver, concretament, com el van viure?*

—Ell patia molt més que jo. Se sentia no malament, la gent allà era molt simpàtica, però sí estrany, aliè, molt

més que jo. L'Oliver estava més aferat al lloc de naixement, no només a Catalunya, també al Vallès i a Sabadell. Ell diu «com el Vallès no hi ha res», que és una frase feta —ja ho sé—, però aquesta forma de vida li agradava i allà s'hi sentia molt bé. Jo en canvi estic una mica desarrelat, i tant m'és.

—*El que els unia, doncs, no és ni el temperament ni les afinitats intel·lectuals. ¿La ironia potser?*

—Sí, suposo, en part. Hi ha amistats que es fonamenten en coses molt particulars, en interessos polítics, econòmics, intel·lectuals, en creences religioses... Però n'hi ha d'altres que no es fonamenten en res particular i que justament permeten que hi hagi en cada una de les persones llibertat total. De manera que el fet de ser amics no vol dir que ell i jo tinguéssim les mateixes idees, moltes vegades eren molt diferents, però això no impedia que fóssim amics. Sí, és molt possible que la ironia s'hi afegís, però no és la cosa fonamental. L'única cosa fonamental és inexplicable, és que hi ha gent que et cau bé i gent que no gens. I es veu

que l'Oliver em queia molt bé i que jo queia molt bé a l'Oliver. De manera que aquest és tot el misteri.

—*Vostè devia passar-s'ho molt bé als EUA, ¿però era dura la postguerra per a Joan Oliver?*

—Per tot s'ha de pagar un preu. Jo estava millor perquè podia fer més fàcilment que ell les coses que volia fer, és cert. L'Oliver, en canvi, tenia dificultats per fer el que volia, la vida no sempre li somreia, havia de traduir coses que no li interessaven gens, va estar —i aquest era el millor temps— a l'editorial Aymà, però d'una manera molt modesta, tampoc li interessava gaire. Tots volem viure bé i quan un no té diners, és posat nerviós i s'ho passa malament.

—*¿Vostè va anar als EUA, per dedicar-se plenament a la filosofia?*

—No, hi vaig anar per una casualitat. Ensenyava a la Universitat de Xile i em van proposar una beca per estar als Estats Units; pel tipus de treball que jo feia era millor estar als Estats Units que a Xile. Després em van ofe-

rir un lloc a l'ensenyament i ja m'hi vaig quedar. Però si no hagués estat per la beca inicial, segur que mai no hauria anat als Estats Units. És un atzar.

—*¿I des d'EUA estant, com veu la societat catalana?*

—L'única manera de saber-ho és vivint i treballant aquí. Quan un té molts diners s'ho passa molt bé a tot arreu i tot ho troba meravellós, és quan hi ets i hi treballes que veus les dificultats i saps en quina societat et trobes. Com que no estic en aquestes condicions...

—*Però també és veritat que a distància es pot tenir una opinió més clara d'un país que no li és gens estrany.*

—No s'ho cregui. Naturalment, si comparo aquest país amb el que vaig veure el '52, això està molt millor, més que millor, és incomparable. No és el mateix país, se li hauria de canviar el nom o potser abans se li havia d'haver canviat el nom. El país ha anat, en conjunt, a millor.

—*El 1976 Joan Oliver escrivia «Benamat Ferrater Mora, /a Barcelona tot*

plora/perquè tu encara no véns./Cal que vinguis tard o d'hora/i no diguis que no ens sents!» ¿Quan serà possible un Ferrater Mora a Catalunya?

—No. Jo estic instal·lat als Estats Units, hi tinc una casa bastant gran allà, la meua senyora és americana i professora de filosofia allà. No hi ha cap raó perquè deixi el seu treball, si no, semblaria que fes masclisme. A més, la meua casa està força ben equipada, tinc quatre computadores i no tinc diners per traslladar-me aquí. Busqui'm un pis. El mes de febrer seré aquí per una reunió d'enginyeria biològica i aquest any ja he vingut cinc vegades.

Estic jubilat, tampoc ensenyaria perquè seria una llauna haver deixat d'ensenyar allà per venir a fer-ho aquí.

A Estats Units veig molt poca gent, però puc treballar molt bé. Aquí em demano quan tindria temps per poder fer alguna cosa, la gent em truca, volen que vagi a un homenatge, a una exposició de no sé què, que si una conferència sobre l'astronomia als anys 50... Això fa perdre molt de temps, jo encara no sé com aquí la gent fa alguna cosa. ¿Què fa aquí l'Ochoa? Res, si no és presidir comitès i aparèixer al costat del rei. I no és que hagi de fer res, alerta. Els científics fan un treball durant una època i després ja s'han exhaurit, però els que escrivim podem treballar fins a la mort. Si estigués aquí, em convertiria en una mena de fantasma que aniria d'un lloc a l'altre.

—*¿Té algun llibre a punt de sortir?*

—Sí, estic escrivint una novel·la, serà la meua quarta novel·la i es titularà una cosa així com *Nostàlgia a l'infern*.

—*¿I ens en pot fer cinc cèntims?*

—Passa a Nova York, hi ha una amenaça nuclear que no es verifica però que trasbalsa tota la ciutat. Tot això, de fet, només és el somni d'una persona que estan operant.

—*I estudis, ¿en té cap en perspectiva?*

—No. Estava escrivint una cosa sobre ètica, però només està en procés. Faig un petit assaig de tant en tant, però poca cosa en aquest sentit.

—*¿Li interessa molt més la narrativa?*

—Sí, sí. Perquè en filosofia ja he dit tot el que podia dir. Si ara seguís, el que faria és repetir i per això no val la pena, encara que la gent agraeix molt les repeticions, si no repeteix la gent no entén res. Tot i així, a mi em sembla avorridíssim repetir. □

SALVADOR RODES